

In memoriam Gunilla Bordewijk-Ingelsson

Op maandag 18 april 2016 overleed op 86-jarige leeftijd Gunilla Bordewijk-Ingelsson, de schoondochter van Ferdinand Bordewijk en Johanna Bordewijk-Roepman.

De liefhebbers van het werk van beiden mogen haar dankbaar zijn. Zij, zelf Zweedse, zorgde er voor dat de archieven van deze twee Nederlandse kunstenaars toegankelijk werden voor het publiek. Het meest werd uitgezien naar het archief van Ferdinand, de schrijver. Dat zijn vrouw vanaf eind jaren dertig tot midden jaren vijftig van de vorige eeuw een belangrijke componiste is geweest, wisten (en weten) maar weinigen. Gunilla maakte het met deze overdracht mogelijk 'de mens achter de schrijver Bordewijk', zoals ze het zelf formuleerde, beter te leren kennen. Maar ook de herontdekking van het werk van haar schoonmoeder, Johanna Bordewijk-Roepman, kon beginnen.

Van haar man Robert had ze altijd gehoord dat zijn vader absoluut niets over zijn privé-leven kwijt wilde. Dat hadden de bewonderaars die iets meer over hemzelf en de achtergronden van zijn werk te weten wilden komen, ook gemerkt. Bordewijk senior gaf wel interviews, maar als 'de schrijver Bordewijk'. Wanneer de interviewer toch een meer persoonlijke vraag stelde, werd hij (zoals een van hen het formuleerde) behandeld als een lastige vlieg, die je wegjaagt. Het was dan ook altijd een verademing als tijdens zo'n 'gevecht' zijn charmante, toegankelijke echtgenote Johanna binnenkwam.

Na de dood van hun ouders hebben de kinderen, Robert en Nina (inmiddels Nick), zich aan de 'opdracht' van hun vader gehouden en in het openbaar gezwegen over alles, wat niet direct met zijn werk te maken had.

Nick heeft zich wel intensief beziggehouden met de uitgave van Bordewijks Verzameld werk (1982-1991), die - als het aan haar had gelegen - veel meer het karakter van een selectie zou hebben gekregen omdat ze nogal wat beneden de maat vond. Gelukkig is dat niet of nauwelijks gebeurd. Zij vertelde in interviews wel eens iets over haar jeugd, maar daar was weinig bij, dat Bordewijk (of Johanna) al niet zelf had opgeschreven. In kleine kring, tegenover goede vrienden, was Nick op het eind van haar leven een stuk openhartiger. Ze voelde zich miskend door haar vader, die geen enkele waardering zou hebben getoond voor haar literaire werk (ze schreef een aantal romans en hoorspelen). Daarin bleek ze zich te vergissen. Gunilla heeft haar brieven van haar schoonvader laten zien, waarin hij sprak over Nicks talent als schrijfster, brieven die ook haar een andere kijk op 'vader' gaven.

Uiteindelijk stemde ze er in 1994, een jaar voor haar dood, in toe dat Gunilla ooit iets zou doen met die brieven en andere persoonlijke documenten. Maar het zou nog jaren duren, voordat het er van kwam.

Gunilla leerde haar toekomstige schoonfamilie eind jaren vijftig kennen. Ze werkte toen op de Zweedse ambassade in Parijs en ontmoette daar Robert Bordewijk. Daarvoor had ze in Zweden literatuurwetenschap gestudeerd. In 1959 zag zij haar

aanstaande schoonvader voor het eerst; hij was naar Parijs gekomen. Gunilla wist niet dat hij in Nederland een beroemde schrijver was en vond hem in eerste instantie nogal een uitslover. Tijdens een uitstapje stond hij bij ieder bekend gebouw stil en vertelde er van alles over: bouwstijl, jaartallen, naam van de architect etc., in het Frans. Later begreep ze dat haar schoonvader echt een grote belangstelling had voor architectuur en er enorm veel over wist, een levende encyclopedie was. Eind 1962 trouwde ze met Robert en kwam naar Nederland. Aan haar hartelijke en gastvrije schoonmoeder hoefde ze niet te 'wennen'; bij haar voelde ze zich direct op haar gemak. De eerste jaren in Nederland waren niet gemakkelijk: een vreemd land, een vreemde taal (Frans bleef voorlopig de taal waarin ze communiceerde met haar schoonfamilie) en al snel de zorg voor twee zoontjes, die kort na elkaar, respectievelijk in 1964 (Stellan) en in 1965 (Sixten) werden geboren.

Pas later had ze de tijd om het werk van haar schoonouders te leren kennen. Robert beheerde de muzikale nalatenschap van zijn moeder, die zich bij hen thuis bevond. Op een gegeven moment bracht hij van zijn kantoor (het advocatenkantoor Bordewijk waar hij lange tijd met zijn vader had samengewerkt) allerlei documenten mee. Het waren stukken die geen verband hielden met de juridische praktijk, voornamelijk doorslagen van brieven van zijn vader over literaire maar soms ook privé-zaken. Gunilla en hij wisten niet zo goed wat ze ermee moesten doen en vooral - wie het moest doen. Robert had geen tijd en meende ook dat hij als zoon te emotioneel gebonden was om een verantwoorde keus te kunnen maken. Op 23 oktober 2003 overleed hij. Uit zijn nagelaten papieren heeft Gunilla opgemaakt, zo schrijft ze in 2005 in een speciaal nummer over Bordewijk van De Parelduiker, dat ook hij, al was het na lang aarzelen, niet tegen publicatie van een aantal persoonlijk getinte brieven en teksten was. Hij zag in dat het een manier was om zijn vader opnieuw te laten leven.

Gunilla heeft in december 2005 het archief van Bordewijk overgedragen aan het Nederlands Letterkundig Museum (LM), in 2007 dat van Johanna aan het Nederlands Muziek Instituut (NMI). Maar daarnaast werkte ze mee aan het bovengenoemde tijdschriftnummer, getiteld 'De onbekende Bordewijk'. In 2007 maakte ze een veel ruimere keuze uit de brieven en foto's in Nagelaten Documenten. Daarin werd ook de tekst van de opera Ronde uit 1941 (niet opgenomen in het Verzameld werk) voor het eerst gepubliceerd. Zowel De Parelduiker als Nagelaten documenten zijn uitgegeven door uitgeverij Bas Lubberhuizen.

Ze ontving ook thuis mensen die belangstelling hadden voor de nalatenschap, en dat deed ze buitengewoon hartelijk. Zo kregen Frits Zwart (directeur van het NMI), Robert Gaarlandt (als Bordewijk-verzamelaar) en Wieneke 't Hoen, die met haar de selectie voor de uitgaven deed, steevast een zakje met lekkere koekjes mee, voor de lange reis terug vanuit Vlaardingen. Dat genoeg mocht ik ook smaken, nadat ik me per brief had voorgesteld en verteld dat ik graag een biografie van haar beide schoonouders wilde schrijven. Eigenlijk vond ze dat met de uitgave van de Nagelaten Documenten de biografie van Ferdinand Bordewijk wel zo'n beetje geschreven was, maar het idee om ook haar

schoonmoeder, op wie ze buitengewoon gesteld was geweest, opnieuw onder de aandacht te brengen, sprak haar aan. Dat zou ook overeenkomen met de wens van haar overleden man, die zich altijd had ingezet voor de muziek van zijn moeder.

Na navraag gedaan te hebben bij een paar mensen die ze kende en vertrouwde, mocht ik langskomen. Ze was open, uitgesproken en ook wel nieuwsgierig naar wat ik te melden had. Zelf meende ze dat ze door het werk van haar schoonvader verschillende keren te lezen, hem goed had leren kennen. Wat ze van hem vond, liet ze aanvankelijk nauwelijks merken. Ik moest zijn werk ook maar verschillende keren grondig herlezen. Ze ging het me niet voorzeggen. Gunilla nam nooit een blad voor de mond en als ze het idee had dat iemand haar vertrouwen had geschonden, was het ook meteen afgelopen. Uit.

In de loop der jaren werden onze gesprekken persoonlijker. En uiteindelijk mocht ik ook het privé-archief inzien: eerst alleen doorlezen en passages overschrijven, daarna kopiëren en tenslotte gebruiken. Gaven sommige brieven dan echt een nieuw en ander beeld van haar schoonvader, zoals ik beweerde? En werd er niet teveel in gezegd over privé-zaken? Uiteindelijk zei ze: vooruit maar, de waarheid moet verteld worden..

Van de muziek van haar schoonmoeder heeft ze maar een klein gedeelte kunnen horen. Er bestonden een paar opnames, maar die waren van matige kwaliteit. Wel heeft ze nog op 13 december 2008 in Rijswijk een concert van het Haaglands vrouwenkoor meegemaakt. Daar werd een van de laatste composities van Johanna, High Flight uit 1956, uitgevoerd en speelde pianist Patrick Hopper gedeeltes uit Herfst, Het Vissersdorp en Poolse suite, alle uit de jaren twintig. In 2011 was ze nog aanwezig in 'Le Salon Rouge' op de Passeerdersgracht (het pand dat model stond voor Rood paleis). Hier werd het wandelboekje gepresenteerd Langs gevelstenen, sloppen en paleizen. Het Amsterdam van Bordewijk, geschreven door Ina Schermer-Vermeer. Bij die gelegenheid klonk een aantal liederen van Johanna, op de piano begeleid door Margaret Krill, die de partituren uit het archief van Johanna had opgedoken. Op 31 juli 2012 heeft Gunilla kunnen luisteren naar de uitvoering van Triptiek door de stadsbeiaardier van Breda, Jacques Maassen, tijdens de Vlaardingse Beiaardweken. Ze was er niet bij, maar kon meeluisteren via de smartphone van Sixten, de zoon op wie ze steunde, en die ook – net als zijn vader en grootvader – advocaat is geworden.

Haar laatste jaren waren moeilijk. Het was een slag dat haar geliefde (zwerf)kat Bint overleed. Niet lang daarna was ze het slachtoffer van een brute roofoverval in haar huis. Ze ging achteruit en werd de laatste maanden verpleegd in het huis van Sixten,

waar ze te midden van haar naasten rustig is overleden. Ze heeft nog haar vrolijke kleinzoontje, Stojmen, meegemaakt.

Gunilla wist dat er door anderen hard gewerkt werd aan de verspreiding van het werk van haar schoonouders, dat er een Bordewijk Genootschap was opgericht. Ze was ook op de hoogte van het Bordewijk Festival in september 2015, waarbij een borstbeeld van schoonvader Ferdinand Bordewijk in de Passage in Den Haag is onthuld. Ze was er blij mee, en dankbaar voor.

Helaas maakt ze de publicatie van de biografie niet meer mee, net zo min als het uitkomen van een cd met werk van Johanna. Alhoewel, ze geloofde niet dat de dood een definitief afscheid inhield, dus misschien houdt ze op een of andere manier contact met ons.

Elly Kamp